

Avtopsiya (meyitarme) ölüm səbəbini müyyənleşdirmək üçün bir cəsədi götürüb tədqiq etmək deməkdir. Ölüm səbəbinin müyyən edilməsi çox vaxt ehtiyac halını alır. Bir insanın meyitinin boş-boşuna tədqiq edilməsi isə insani təhqir etməkdir. Lakin avtopsiya aparmağa ehtiyac yarandığı vaxt belə bir tədqiqat dini baxımdan da caiz olur.

Qurani-Kərimdə buna bir misal var. Belə ki, "Bəqərə" surəsində qatili müyyənleşdirmək üçün ölüünün qəbirindən çıxardılmasından danışılır. Uca Allah Musa peyğəmbərin dövründə yaşayış İsrail oğulları ilə əlaqədar belə buyurur:

"Siz bir gün bir adamı öldürüb günahı bir-birinizin üstüne yixmişdir. Halbuki Allah sizin gizlədiyiniz şeyi meydana çıxardır. Sonra: "O inəyin bir parçasını o ölüye vurun", - dedik. Allah ölüleri bax belə dirildir və size möcüzələrini göstərir ki, bəlkə siz, ağlinizi işlədəsiniz" ("Bəqərə" surəsi, 2/72-73).

Bu əhvalat qatil meyitin qəbirindən çıxardılması nəticəsində müyyən edilib. Bu hadisə Musa peyğəmbərin dövründə bir möcüzə kimi baş verib. Bu hadisənin bizi maraqlandıran cəhəti cəsədin qatılın müyyən edilməsi məqsədi ilə qəbirdən çıxardılmasıdır.

Burada meyit qəbirdən çıxanda ona can verilib. Ardından da: "Allah ölüleri bax belə dirildi" ifadəsi gelir. Bu ifade de bizim məvzumuzla əlaqədardır. Belə ki, bu, Qurani-Kərimin insan cəsədine münasibətini göstərir. Cəsəd ruhun yuvasıdır. O, ruhu daşıya bildiyi müddət qədər canlı olur. Bunu düzgün başa düşmək üçün lazımi ayələre nəzər salmaq yaxşı olar.

İNSAN PALÇIQLAN (TİN: SULANMIŞ TORPAQ) YARADILIB

Allah Təala buyurur: "Yaratdığı hər şeyi gözəl yaradan Odur. O, insanı yaratmağa palçıdan (tin) başladi. Sonra onun nəslini süzülmüş bir özdən, dəyərsiz bir sudan əmələ gətirdi. Sonra onu nizamlı bir formaya saldı və ona öz ruhundan üfürdü. O, səzə qulaq, göz və ürək verdi. Siz ne qədər az şükür edirsiz?" ("Səcəd" surəsi, 32/7-9).

Palçıq kimi tərcümə edilən "tin" sözü əreb dilində su ilə torpağın qarışımlı hali menasını verir (Rəqib İsfahani, "Mufredatu əlfazil-Quran" (Səfəvan Adnan Davudinin tənqid və tətqiqi ilə), Dəməşq/Beyrut, h. 1412/m. 1992-ci il, "tin" bəndi). Əger su torpağı qarışmasa, bitki də bitməz. Bəzim bütün qidalımız bu cür əmələ gəlir. Biz o qida məhsullarını ya birbaşa, ya da bir heyvanın bədənində et, süd və yağça əvərlidikdən sonra yeyirik. Beleliklə, təkcə Həzərəti Adəmin deyil, bütün insanların bədəni torpaqdan yaradılıb və müntəzəm olaraq torpaqdan qidalanır. Bu qidalardan süzülen bir özək sperm və yumurtanı əmələ gətirir.

Bədəndən kənar edilən hüceyrələr və digər şəyler isə torpağa əvərilir. Bəzim torpaqla daimi bir əlaqəmiz var. Ondan alıb, ona veririk.

İNSAN RUHU

Bədən ana bətnində müyyən bir səviyyəyə çatıldıqdan sonra Allah ona ruh üfürür. Bu ruh digər canlılarda yoxdur. Bədən digər canlıları kimi yemək-icmək və əylənmək istədiyi halda, ruh daha çox şey tələb edir. Onu bu dünyada doydurmaq qeyri-mümkündür.

Ruh problemlərə bir həyat istəyir; o həyat bu dünyada yoxdur.

Ruh ölümsüzlük, başqa sözlə, ölməzlik axtarır. Bu dünyada her

şey ölümlüdür.

Ruh sonsuz gözəllik istəyir; onu bu dünyada tapmaq qeyri-mümkündür. Ruh sonsuz bir zənginlik axtarır, amma bu dünyadan sərhədləri melumdur. İstədiyimiz hər şeyi də əldə edə bilmirik.

Bu dünya heç bir insani doydurmur. Xoşbəxt olanlar əllərində olanlara qane olmağı bacaranlardır. Ruhu doydura bilən şəyər ancaq cənətdədir. Bəşəriyyətin atası Adəm, anası isə Həvvadır. Onlar cənnətdən gəliblər. Buna görə də cənnət insanın ana vətənidir. İnsan həmişə cənnət həsrəti ilə yaşayır:

ÖLÜM VƏ YUXU

Ölüm bir yuxu, qəbir yatmaq yeri, öldükden sonra dirilmək də yuxu-

bir-birlərindən sorusunlar deyə oyandırıq. Aralarından bir nəfər: "Siz burada nə qədər qaldınız?", - deyə soruşdu. Onlar: "Bir gün, bəlkə də daha az qaldıq", - dedilər" ("Kəhf" surəsi, 18/19).

Ölümle əlaqədar aya belədir: "Buna da baxmırısan? (Bu aya bundan əvvəlki ayənin əvvəlindəki "görmedinmi?" ifadəsi ilə əlaqədar olduğuna görə tərcüməyə "buna da baxmırısan?" ifadesini əlavə etdi). O, tavanları çökmiş, divarları uğub dağılmış bir kənddən keçəndə: "Allah buranı ölümündən sonra necə dirildəcək?", - dedi. Belə olduqda, Allah onu 100 il ölü halında saxladı. Sonra oyandırdı və: "Sən nə qədər belə qaldın?", - deyə soruşdu. O: "Bir gün, bəlkə də bir gündən də az qaldım", - dedi. Allah buyurdu:

Prof. Abdulaziz BAYINDIR

İSLAMDA İNSAN CƏSƏDİ VƏ AVTOPSIYA

dan oyanmaqdır. Qurandaki ayələndən biri belədir: "Gecə sizi öldürən və gündüz nə etdiklərinizi bilən Odur. O sonra müyyən bir müddət başa çatana qədər gündüz sizi oyandırır" ("Ənam" surəsi, 6/70).

Ruh bədəni bir ev kimi istifadə edir. Bədən ana bətnində düzgün bir formaya düşdükdən sonra ruh ona üfürülür. Bədən yatlığı vaxt ruh çıxıb gedir. Oyanmaq əsnasında yənə gelir. Ölen bədən uçmuş ev kimi dir. O ev təzədən tikilən qədər ruh oraya gəlməz. Təzə tikili uçmayan, köhnəlməyən və dağlılmayan formada tikilir. Bu, insanın axiretdə yenidən dirilişidir. Ruh o vaxt yenidən gərecəyi bədəndən bir dənə çıxmır. Aşağıdakı aya bundan bəhs edir:

"Allah ölüm əsnasında ruhları alır, ölməyəninkini də yuxuda alır. O, ölümünə hökm etdiyini saxlayır, diğərini müyyən bir vaxta qədər azad buraxır" ("Zumer" surəsi, 39/42).

ÖYANMA VƏ QİYAMƏT

Qiyamət qalxış deməkdir. Ölükdən sonra dirilmək yataqdan qalxmağa, "sur"un çalınması isə "Qalxı" borusunun çalınmasına oxşayır. Allah belə buyurur: "Onlar Sur çalınan kimi qəbirlərində qalxıb qaça-qaca Rəbbəlrinə tərəf gedərlər. Onlar deyəcəklər: "Vay bizim hələmiz! Bizi yatlığımız yerdən kim oyandırdı?" ("Yasin" surəsi, 36/51-52)".

YUXUDA VƏ ÖLÜMDƏ ZAMAN MƏFHUMU

Yatan insan yuxuda keçən vaxt bilə bilməz. Ölü də belədir. Qurani-Kərimdə biri ölü, digəri yatan şəxslə əlaqədar iki misal var. Əshabi-Kəhf mağarada 309 il qalıb ("Kəhf" surəsi, 18/25). Quranda deyilir: "Onları

"Xeyr, sən düz 100 il qaldın. İndi yemək-icməyinə bax. Onlar hələ heç xarab olmayıblar. Bir də öz uzunquşağına bax. Biz səni insanlara görk (ibrət) olmağın üçün belə etdik. Sümüklərə bax, gör onları necə birləşdirəcək və sonra onlara et geyindi-rəcəyik". Bütün bunlar o kimseyə yaxşıca aydın olduqdan sonra belə dedi: "Men artıq başa düşdüm ki, Allah həqiqətən də, hər şeye qadirdir!" ("Bəqərə" surəsi, 2/259).

100 il ölü qalanla 309 il yuxuda olanlar orada bir gün və ya bir gündən də az qaldıqlarını zərn edirlər.

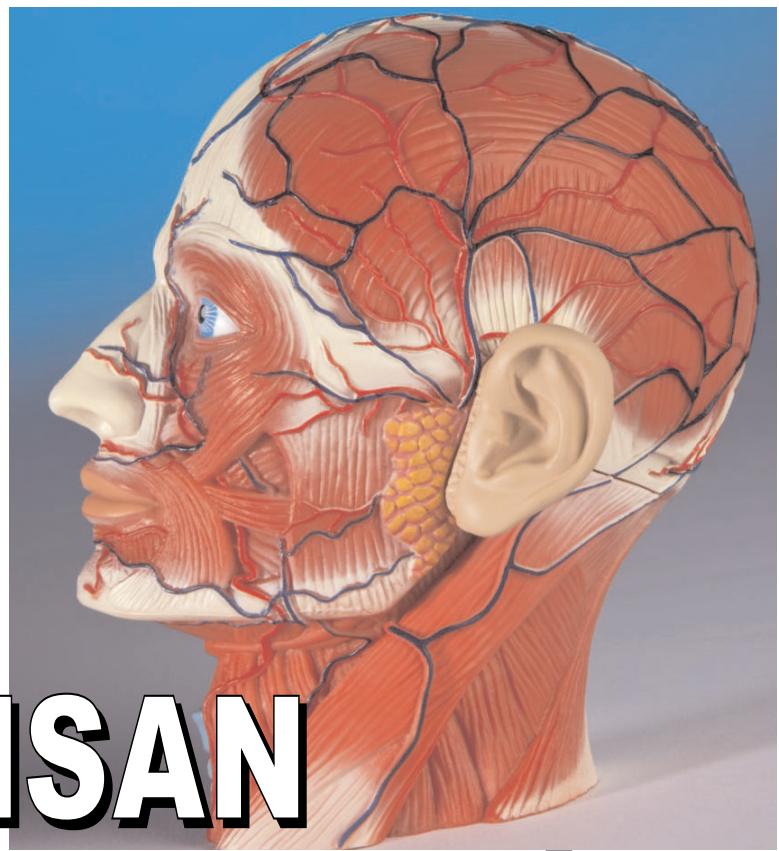
YATANIN VƏ ÖLÜNÜN BƏDƏNI

Yatan adam öz bədənindən necə xəbersizdir, ölü də elədir. Yatan insanın bədəni diri olduğuna görə ruhu bədəni oyandığı vaxt gəlib yenidən ona daxil olur. Ölenin ruhu isə bədənə geri qayıtmır; müəyyən bir yerde saxlanılır. O ruh bədənin yenidən yaradılmasını gözləyir.

Axirətdə yeni bədənə gələn ruh özünü sanki yuxudan oyanıbmış kimi hesab edir və belə soruşur: "Bizi yatdığımız yerdən kim qaldırdı (oyandırdı)?" ("Yasin" surəsi, 36/51-52)". Bədən torpaqda cürüyüb, sonra bir də yaradılıb. Lakin ruh bunun fərqində deyil. Ona ele gelir ki, yatış durub. Aradan keçən vaxtin fərqində deyil.

ÖLÜM VƏ YUXU BİR ZƏRURƏTDİR

Yatan da, ölen də bədəndir. Ruh nə ölü, nə də yatır. İnsan ruhla bədənin vəhdətidir, başqa sözlə, ruh və bədənin birləşməsindən ibarətdir. Yatmaq həyatda bir fasile deyil; davamlılıq daxilində zəruri bir istirahətdir. Ölüm də fasile deyil. Ölüm xarab olmayan, qocalmayan və xəstələnməyən olmaz bir bədən

nə qovuşmaq, başqa sözə, axirət həyatına uyğun hala gelmək üçün lazımlı olan bir dövrdür. İnsana ele gelir ki, bu, göz qırıp açana qədər baş verir. Allah Təala belə buyurur: "Qiyamət qopması ancaq bir göz qırımı qədər, bəlkə, ondan da az çəker. Çünkü Allah hər şeye qadirdir" ("Nəhl" surəsi, 16/77).

ÖLEN BƏDƏN TORPAĞA ÇEVİRİLİR

Allah Təala belə buyurur: "Biz sizi torpaqdan yaratdıq və torpaqda qaytaracaq. Sizi ondan bir dəfə də əzələcək" ("Taha" surəsi, 20/55).

ÖLÜNÜ BASDIRMAĞIN SƏBƏBİ

Meyit onu (yerdən) göz qabağından görmək, yiricili heyvanların və yaxud selin ortaya çıxartmağının və iyinin ətrafa yayılmağının qarşısını almaq məqsədilə dəfn edilir (Muhammed ibn Əbi Səhih Əs-Səraksi, "Əl-Məbsut", Beyrut, 1406, IX cild, s. 160; İbn Həcer Əl-Heytəmi, "Tuhfətul-muhtac bi şəhəl-minhac", İstanbul, III cild, s. 167, fəsl fid-dəfn və geyrih).

AXİRET DÜNYA HƏYATININ DAVAMIDİR

Bu məsələnin hələ əvvəlində aşağıdakı iki Quran ayesine nəzər salmışdır: "Siz bir gün bir adamı öldürüb günahı bir-birinin üstüne yixmişdir. Halbuki, Allah sizin gizlədiyiniz şeyi meydana çıxardır. Sonra: "O inəyin bir parçasını o ölüye vurun", - dedik. Allah ölüleri bax belə dirildir və size möcüzələrini göstərir ki, bəlkə siz, ağlinizi işlədəsiniz" ("Bəqərə" surəsi, 2/72-73).

Ayələrdən belə məlum olur ki, təzə əldürürən bir bədən hələ çü-

rüməyib. Allah Təala onun xarab olan orqanlarını öz qüdrəti ilə düzəldərək o bədənin daxilinə göndərib. Ölüleri dirildildəni də məhz belə olacaq. Başqa sözə, bədən o ruhun qala biləcəyi bir vəziyyətə gəldiyi vaxt ruh öz evinə geri qaytarılacaq.

Ayədə göstərilir ki, ölünlən dirilməsi ona o buzuvun bir hissəsi ilə vurmaq vasitəsilə baş tutub. Yatan şəxse də bir şeyle vurulduğu vaxt oynar. Çünkü ölünlən dirilməyi yatanın oyanlığı kimidir.

Muhammed peyğəmbər (s) bu sözü ilə yenidən dirilməyin də dünyaya həyatının davamı kimi olacağını bildirib: "Hər bəndə, nə üzrə ölübsə, o şəkildə dirildilir" (Muslim, "Cənət", 19, 83 (2878) nömrəli hədis).

Vida həccı vaxtı bir nəfərミニyində yixilmiş və boynu qırılmışdır. Muhammed peyğəmbər (s.) dedi ki, onu su və sidr ilə yuyun, sonra 2 parça bezlə kəfənleyin. Ona etir vurmayıñ, başını da açıq saxlayın. Çünkü o, qiyamət günü təlbibi (Təlbibi həcc və yaxud umrə üçün ehrama girmə şəxslərin oxuduqları zikrdir. O zikr belədir: "Ləbbəyik Allahumme ləbbəyik, la şərike ləkə ləbbəyik. İnnəl-həmdə və-nimətə ləkə vəlməlk, la şərikə lək") edən vəziyyətdə oyandırılacaqdır (Buxari, "Cənaiz", 20). Bu hədis həqiqətən də, düşünürdür. Burada o şəxsin ölümü ehramlı bir zəvvarın yatmağı kimi qəbul edilib. Məlum olduğu kimi, ehrama (Ehrama girmək həcc və umrə üçün niyyət edib təlbibi gətirdikdən sonra bu ibadətlərlə əlaqədar qadağaların başlaması demekdir. Kişilərin ehramlı olduqları müddət ərzində başlarını örtməklə qadağanları giriñ bir şəxs özünə etir vurmur və yatanda başını örtmür. Yuxudan oyananda isə təlbibi getirir.

NƏTİCƏ
Göründüyü kimi ölen bədən torpaq olacaq. Ona hörmət etmək özümüzə hörmət etməkdir. Yenidən dirilmə yenidən bir bədən daxilində baş verecek. Meyitin tədqiq edilməsi ehtiyac halına gələsə, onu tədqiq etməyin eybi yoxdur. Çünkü belə olan halda, meyitə bir hörmetsizlik göstərilmir. Bunu qadağan edən bir ayə və ya hədis də yoxdur.

Tərcümə etdi:
Dr. Fəqani BƏYLƏROV